

**СЕМАНТИКА ФОНОВИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ
З ПРИЙМЕННИКОМ У /В (IN)
В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ**

У статті йдеться про ізоморфні та аломорфні характеристики синтаксичних конструкцій з прийменником у/в (in) в українській і англійській мовах.

Ключові слова: *ізоморфи, аломорфи, синтаксичні конструкції з прийменником у/в, українська й англійська мова.*

This article focuses on establishing isomorphic and allomorphic characteristics of syntactic constructions with preposition in (y/v) in Ukrainian and English languages.

Key words: *isomorphic, allomorphic, syntactic constructions with preposition in, Ukrainian and English languages.*

У сучасній лінгвістиці праці зіставного характеру є вагомим поступом у глибшому пізнанні універсальних та ідіоетнічних рис конкретної мови на тлі визначення загальних закономірностей концептуалізації, категоризації та вербалізації навколишнього світу.

Прийменникові синтаксичні конструкції системи англійської та української мов мають незаперечну компарабельність, забезпечену універсальною природою прийменників як виразників категорії зв'язку. Зазначені конструкції завдяки своїй практично й теоретично необмеженій варіативності виразно й диференційовано передають установлені нашою свідомістю різноманітні найтонші відтінки і відношення між речами і поняттями та реаліями навколишнього світу.

Актуальність дослідження зумовлена загальною спрямованістю сучасних зіставних студій на вивчення мов різних груп з метою встановлення їхніх спільних і відмінних ознак, які необхідно враховувати в наукових дослідженнях та під час вивчення іноземної мови.

Об'єктом дослідження слугують фонові синтаксичні конструкції з прийменником у/в (in) в українській та англійській мовах, а **предметом** вивчення – семантичні ознаки досліджуваних конструкцій, їх особливості у висловлюваннях різностильових текстів.

Мета статті – виявлення ізоморфних (спільних) і аломорфних (відмінних) ознак у семантиці й структурі фонових синтаксичних конструкцій з прийменником у/в (in) в українській і англійській мовах.

Комплексна методика дослідження ґрунтується на двох основних методологічних підходах: системному, за якого об'єкт виступає впорядкованою за структурними законами сукупністю елементів із властивими їм зв'язками і відношеннями, та зіставному, який уможливорює вияв спільних і специфічних ознак зіставлюваних синтаксичних конструкцій у синхронії. Зазначені методологічні підходи визначили використання низки лінгвістичних методів і прийомів: описового із прийомами виписування й систематизації – для інвентаризації об'єкта дослідження, узагальнення спостережень над зібраним фактичним матеріалом, з'ясування лінгвальної сутності категорійних ознак українських і англійських конструкцій з прийменником у/в (in); методик компонентного та опозиційного аналізу з прийомами членування словникових дефініцій – для виокремлення співвідносних значеннєвих субкатегорій та їх подальшої класифікації на основі спільних і відмінних ознак у семантиці досліджуваних конструкцій. Аналіз різних структур синтаксичних конструкцій (обставинно-детермінантних) проводимо на основі

семасіологічного й ономасіологічного підходів, тобто за принципом “від форми до змісту” і “від змісту до форми” з подальшою їх диференціацією за стилями: художнім, публіцистичним, науковим.

Проведений зіставний аналіз фонових синтаксичних конструкцій з прийменником у/в (in) засвідчив, що в обох мовах такі конструкції є поширеними завдяки їхній здатності до вираження багатоаспектних семантичних відношень у висловленнях різностильових текстів, а також завдяки їхній структурно-семантичній неоднорідності. Аналізовані конструкції згідно з їхніми функціями у висловлюваннях класифіковані нами як обставинні (адвербіальні). У свою чергу фонові обставинні синтаксичні конструкції з прийменниками у/в (in) репрезентуються кількома семантико-синтаксичними моделями, які диференціюються в окремих стилях відповідно до семантики детермінанта. Обставинний детермінант інтерпретується нами як специфічний комунікативно важливий компонент висловлювання, який поширює його, втілюючи в собі різні ситуативні ознаки і приєднуючись до вислову-речення в цілому підрядно-вільним приєднувальним зв'язком.

В українській мові прийменник у/в найчастіше вживається у фонових, зокрема, локальних конструкціях із знахідним і місцевим відмінками, де виконує обставинно-атрибутивну функцію стосовно предикативного змісту висловлювання. Конструкції з прийменником у/в у родовому відмінку іменника зі значенням місця у сучасній українській мові сприймається як архаїчні: “у ніг його змела” (Л. Українка), “не стій милий у віконця” (народна пісня).

Синтаксичні конструкції з прийменником у/в у знахідному відмінку передають значення наскрізної локалізації просторового орієнтира, напр.: **В** одчинені **вікна і двері** на довгу з колонами веранду так і перлась ясна блакить моря, в нескінченість продовжена блакитним небом (М. Коцюбинський). Інколи відзначена синтаксична конструкція в текстових фрагментах художнього стилю функціонує зі значенням контактної локалізації щодо внутрішнього об'єму просторового орієнтира. Напр.: **Ось-ось, сьогодні, наспіє** якась добра вістка про тих, що їх Січ-мати у похід відправила **в** далекий турецький **світ** ширити славу християнського козацького низового лицарства (А. Чайковський).

Подібне значення локальності закріплене і за місцевим відмінком: Таке було неспокійне життя **і в місті, і в селі чи хуторі** (М. Лазорський). Ця конструкція має загальностильовий статус. В українській мові семантичним еквівалентом зазначеного різновиду виступає структура з прийменником **по**. Напр.: **І по домівках, і по церквах** заведено прикрашати ікони вишитими рушниками (Космос древньої України).

На відміну від української прийменники в англійській мові, беручи участь у презентації різноманітної обставинної семантики, є одним з головних засобів вираження відношень іменника до інших слів у реченні, оскільки в англійській мові відмінкові закінчення переважно відсутні.

В англійській мові для вираження просторової семантики, зокрема контактної локалізації в межах просторового орієнтира теж використовуються синтаксичні конструкції з прийменником in. Зауважимо, що іменник у таких структурах – це назва країни чи великого міста, або назва конкретного місця дії (театр, кінотеатр, будь-яке приміщення чи річ, транспортний засіб тощо). Напр. He saw his son every year **in London**... We must go **in the carriage** to be sure (J. Austen). У наукових англійських текстах прийменник **in**, як правило, позначає галузь науки або її розділ, підрозділ: As we have seen **in the introductory section**, perspectives on what discourse constitutes manifold (Irene Mittelberg, Discourse Studies) These data are used not only **in lexicology** but **in grammar** as well (Allen Ginsburg, Linguistics).

Семантично зближеними до відзначених конструкцій з прийменником **in** у межах різновиду “контактна внутрішня локалізація” виступають синтаксичні конструкції з прийменниками **to, into, at**. Для позначення напрямку дії всередину чогось використовують прийменники **into, inside**, тоді як у бік чогось – **to**. Напр.: Harry put the cloak **into the pocket**. He is going **to Kingston**. (J. Austen). Перед іменниками – назвами

маленьких міст уживається прийменник **at**. Напр.: He liked very much to have his friends come and see him; and from various united causes, from his long residence **at Hartfield**... (J. Austen).

Синтаксичні конструкції з прийменниками у/в (in) як в українській, так і в англійських мовах, синтезуючи в собі категоріальну семантику іменника і прийменника, стали засобом вираження часової семантики у сфері обставинних темпоральних відношень. У межах прийменникових конструкцій з місцевим відмінком виділяємо детермінантні темпоральні утворення такого семантичного різновиду, як “часткова одночасність”. Напр.: У великий **піст** Кайдашиха принесла од ткалі гарне полотно і рушники (І. Нечуй-Левицький). У **неділю**, коли мала вернутися Надійка, Степан надвечір зробив генеральний огляд своєї одежі (В. Підмогильний).

Семантичний різновид синтаксичної конструкції з прийменником **in** в англійській мові, як і в українській, найчастіше виражає значення часткової одночасності, зокрема, перед позначенням місяця чи року, терміну виконання дії тощо. Напр.: The case is, that a party of friends are invited to pay a visit at Enscombe **in January**. ... and the sky had the appearance of being so overcharged as to want only a milder air to produce a very white world **in a very short time** (J. Austen): The driving motivation of signed language **in its early years** was to distinguish signed language from gesture (Sherman Wilcox, Methods in Cognitive Linguistics).

Контекстуальними синонімами відзначеної структури є синтаксичні конструкції з прийменниками **on** та **at**: Напр.: **At the present time** the use of a broad range of methods to gather empirical data pertaining to these issues is not widespread (Seana Coulson, Methods in Cognitive Linguistics, p.); **At dinner**, he made use of the very first interval in the cares of hospitality, the very first leisure from the saddle of mutton, to say her... Her marriage was more or less fixed for the twenty-eight of the month. They were to sail for India **on September** the fifth (Lawrence). У зазначеному прикладі конструкція з прийменником **on** у значення одночасності вносить відтінок точної вказівки на час, обмежений певною подією.

Наші спостереження над функціонуванням локальних синтаксичних конструкцій у різностильових текстах української та англійської мов переконують у тому, що іменникові позиції у зазначених структурах часто заповнюються іменниками-топонімами. Це, зокрема, назви-хороніми (Україна, Польща, Great Britain, New Zealand), назви-ойконіми (Київ, Чернігів, London, Cambridge, Sheffield), назви-гідроніми (Дніпро, Дністер, the Thames, the Avon) тощо. У складі локальних структур також виступають назви територій та їх частин (місто, область, country, district), назви приміщень та їх частин (дім, кімната, office, window), назви відкритого і закритого простору (степ, двір, park, garden), назви природних впадин (річка, море, ocean, ditch) тощо.

Іменникові позиції в темпоральних синтаксичних конструкціях заповнюються іменниками часової та нечасової семантики. Це назви періодів історії (війна, минуле, past, revolution), днів тижня (середа, субота, Monday, Thursday), місяців (жовтень, листопад, September, January), вікових періодів (юність, старість, childhood, youth) тощо.

Таким чином, ізоморфні ознаки фонових синтаксичних конструкцій з прийменником у/в (**in**) в українській і англійській мовах пояснюються спільною для людей здатністю до концептуалізації і категоризації світу. Універсальна здатність людини осмислювати простір і час у термінах концепта Вмістилище (контейнер), базового і найбільш уживаного, зумовлює наявність спільних семантичних ознак фонових синтаксичних конструкцій з прийменником у/в (**in**) в українській і англійській мовах. Аломорфні ознаки зіставлених конструкцій пояснюються превалюванням аналітичного в англійській мові чи синтетичного в українській мові характеру граматичного устрою мовних систем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. – К.: Радянська школа, 1980. – 286 с.
2. Іваненко З.І. Система прийменникових конструкцій адverbіального значення. – Київ-Одеса: Вища школа, 1981. – 143 с.
3. Goldberg A.E. Constructions: A new theoretical approach to language. – Cambridge, VA: MIT Press, 2003. – 432 p.